

Elena ȘESTACOV
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

STRATEGII ALE DISCURSULUI ÎN PROZA LUI ANATOL MORARU

Discourse strategies in the prose of Anatol Moraru

Abstract: Anatol Moraru, (is a) representative of the new literature, manifests itself directly in the literature of Bessarabia, applying in his prose both a minimalist and a textual direction, combining exceptionally these two perspectives. The narrative originality consists in a bookish, ingenious, well-tempered, overwhelmed with humor and ironic language, consolidated in a mature and well mannered style. The narrative strategies used in his texts are more than the author's writing style, it is a way of thinking. In each story, we feel the narrator's preoccupation in giving a pronounced consistency, insisting on every element of the novella integrated in accordance with the fundamental significance of life, intertextuality becoming an imperative of a program. The autobiographical element introduced in his texts aims to give the reader the raw reality, without pre-established meanings.

Keyword: Novella, narrative strategies, intertextuality.

Rezumat: Anatol Moraru, reprezentant al noii literaturii, se manifestă nemijlocit în literatura din Basarabia, aplicând în proza sa atât o direcție minimalistă, cât și una textualistă, îmbinând excepțional aceste două perspective. Originalitatea narativă constă în limbajul livresc, ingenios, bine temperat, supradozat cu umor și ironie, consolidându-se într-un stil matur și bine chibzuit. Strategiile narative folosite în interiorul textelor nu sunt doar modul de scriere a autorului, ci un stil de gândire. În fiecare povestire simțim preocuparea naratorului de a da o consistență pronunțată livrescă, se insistă asupra fiecărui element al nuvelei integrat în conformitate cu semnificația fundamentală a vieții, intertextualitatea devenind un imperativ de program. Elementul autobiografic introdus în textele sale are drept scop să ofere cititorului realitatea brută, lipsită de semnificații prestabilite.

Cuvinte-cheie: Proză scurtă, strategii narative, intertextualitate.

Anatol Moraru, unul dintre reprezentanții literaturii postmoderniste de la noi, aplică deopotrivă o perspectivă minimalistă și alta textualistă în proza sa. Prin felul în care a reușit să combine aceste două direcții, textele sale sunt considerate de către critica literară cu adevărat valoroase. Originalitatea narativă a prozei sale rezidă în limbajul livresc, supradozat cu umor și ironie, consolidându-se într-un stil care-l consacără.

Dar și în subiectele pe care alege să le trateze în proza sa: situații cotidiene, evenimente culturale din viața unui intelectual din R. Moldova etc. Referindu-se la proza postmodernistă, Aliona Grati constata că aceasta „proliferează o lume mărunță, marginală, extrem de concretă. Cenușiul, sordidul, cotidianul, lipsa totală de idealuri și de orizont al lumii comuniste apar în această proză mai elocvent decât în orice analiză intelectualistă” [1, p. 130].

Proza lui A. Moraru, deși restrânsă ca volum, îl prezintă pe autor, după cum susține Maria Șlehtițchi, drept o „personalitate inconfundabilă și cu mult curaj” [2, p. 21]. Prozatorul basarabean aparține generației tinere a scriitorilor, apreciați de Mircea Cărtărescu ca fiind cei care „...au asimilat în mod creator un număr impresionant de tehnici și atitudini moderne, impuritatea și amestecul genurilor, recuperarea și reciclarea trecutului, livrescului ca modalitate de explorare a cotidianului, simularea, ficțiunea autobiografică, dispoziția ludică etc.” [3, p. 93]. Și e adevărat că proza lui Moraru este reprezentativă sub aspectul strategiilor narative și a particularităților de limbaj.

Preocuparea prozatorilor nouăzeciști s-a axat pe denotarea surselor noi de energie, în combinație cu cele ale predecesorilor lor, care să pună în circulație mașina narației. Din punctul nostru de vedere, noua literatură este consecvent livrescă, deoarece „cărțile vechi nasc tot cărți” [4, p. 127], iar textul se transformă în existența cotidiană vie. Scrierile noilor prozatori, purtând amprenta memorialistică și autobiografică, admite posibilitatea de a parcurge o cursă lungă de reproducere a atmosferei asfixiante a ultimului deceniu de comunism.

În întreaga lui proză de inspirație urbană dar și rurală, în centru se află intelectualul – persoană cu o cultură temeinică și pe care naratorul o evidențiază și îi conferă expresivitate.

În proza lui A. Moraru studenții și universitarii de la Bălți reprezintă nucleul narațiunii. Nuvelele, cu un substrat proeminent autobiografic ce au, în fond, aceleași figuri de intelectuali, aduc în prim-plan viața de la facultate și catedră. Acestea sunt, de cele mai multe ori, niște amintiri de temperatură intelectuală și cronici amănunțite ale evenimentelor, mai cu seamă, a celor interioare pe care scriitorul le-a parcurs. Vădit stăpânit de amintiri și istorii reale, naratorul conturează în proza sa imaginea desăvârșită a Bălțiului, oferindu-i demnitate literară. În cărțile sale de povestiri, după cum afirma N. Corcinschi, „campusul universitar, studenții și profesorii întemeiază un topos literar distinct. Forfota pitorească a acestora, intrigile picante, nesfârșitele combinații erotice constituie sâmburele epic, din care Anatol Moraru face un subiect artistic spumos, plin de (auto)ironie, umor și vervă discursivă. Un discurs care se (auto)savurează în voluptatea propriului joc de cuvinte” [5, p. 6].

Prin urmare, Anatol Moraru exersează toate posibilitățile tehnicilor narative și oferă „revelații în materie de limbaj” [6, p. 38], oferind texte impresionante, pline de trimiteri livresci și „puzzle-uri de realitate trecute de autor printr-o optică a ironiei sau a burlescului” [6, p. 38]. În volumul său de proză scurtă *Nou tratat de igienă*, firele țesăturii textului sunt în totalitate la discreția naratorului. Autorul este un deosebit strateg al discursului,

unde „improvizarea e la ea acasă, irigată cu mult umor și condimentată cu multă ironie. Limbajul personajelor este spumos, influențat (paradoxal!) de engleză și nu de rusă, cum suntem obișnuiți în Basarabia (...). Toate personajele vorbesc cam la fel: cu finețuri livrești și într-un stil marca Anatol Moraru” [6, p. 39].

Povestirile prozatorului reprezintă o dovadă vie a suportului suficient livresc pe care îl are autorul, iar însemnările textelor sunt făcute cu migală, lucrate, gândite și bine stilizate. Modul ingenios de articulare a frazei se resimte peste tot în proza lui Moraru. Strategiile narrative folosite în interiorul textelor reprezintă o stilistică individuală a autorului. În fiecare povestire simțim preocuparea naratorului de a da o consistență pronunțat livrescă, intertextualitatea devenind un imperativ de program. Majoritatea textelor sale au câte un hyperlink ce trimite la o scriere clasică, la o scenă, la un vers, la un fragment dintr-o scriere cunoscută, la diverse personaje literare ale altor scriitori. Bunăoară, îl regăsim pe Trofimaș din operele druțiene: „Și ca să captați mai exact dimensiunile lui Petrică vom face referință la un alt protagonist celebru, adică la Trofimaș, care, cum bine ați citit, cunoștea la perfecție regulile jocului, dar n-avea șleapcă...” [7, p. 35], urmat de aluzia făcută la Ion Creangă: „de vorba bărbosului diacon din Humulești” [7, p. 35]; iar personajele lui Marin Preda le regăsim în rândurile aceleiași povestiri: „pălăria însă îi ședea leit ca la Moromete când acesta mergea duminicile să dea interviuri în poiana lui Iocan” [7, p. 35]; Mihail Sadoveanu și muntele Ceahlăului trezesc din somn identitatea românească, ce pulsează destul de accelerat în textul lui A. Moraru: „Chiperceni era un sat de codru, așezat pe valea a două delauri, cu un râuleț în mijloc, populat de case construite după proiectele anilor șaizeci. Au coborât în centru, lângă școală, și au urcat pe o uliță cândva pietruită. Petrică, aflat în fruntea echipei și măcinat de pasiune, impuse un ritm violent de escaladare a muntelui, a Ceahlăului, spre exemplu, ca să rămânem în munții noștri” [7, p. 37]. Descrierile peisajelor textuale Moraru le face cu trimitere la creația lui Vasile Alecsandri: „De aici, satul, înconjurat de pădure, se vedea ca-n palmă. Priveștiștea, parcă împrumutată din pastelurile lui Alecsandri...” [7, p. 37]. Muzica populară națională cu spirit românesc nu poate fi alta, decât cea a lui Nicolae Sulac: „Radioul național transmitea un concert al lui Nicolae Sulac...” [7, p. 42]. Titlurile, dar și personajele din alte opere, sugerează faptul că textele vor absorbi în spațiul lor, prin multiple relații intertextuale, literatura în ansamblu. Astfel, textele se transformă într-o complexitate multietajată, ultrasofisticată, în care inserturile intertextuale dețin un rol extrem de important.

Prezentarea fizică și morală a eroilor lui A. Moraru este făcută cu o supradozare de ironie, iar pe alocuri e chiar destul de picantă, dacă ne referim la portrete-caricatură. Exemplificăm prin caracterizarea ironică a Ilenuței (mireasa) din nuvela *Love Story*: „Și-a făcut apariția, sfioasă și emoționată, Ilenuța, urmată de o prietenă ceva mai calmă. Ereditatea pe linie paternă și-a spus cuvântul în ceea ce privește cromatica obrazului ei. Trei dinți din față, când zâmbea, erau din metal alb. Ea nu-și ascundea ridurile, deși, la sigur, auzise de existența unor alifii specializate în camuflarea vârstelor feminine. Avea niște ochi de madonă, ce iradiu atâta farmec, încât puteau înnebuni o flotă

întregă” [7, p. 40]. Portretul Galinei Timofeevna, prietena Ilenuței din aceeași nuvelă, este pictat în cuvinte ironice și comparații destul de usturătoare: „Galina Timofeevna avea cam un metru șaptezeci, la vreo douăzeci și șase de ani, o față rotundă, pulverizată cu pistruți, păr cârlionțat, o gură zâmbitoare, ochi mari. Emil și-a amintit involuntar de o «proză» intrată în manualele dintr-o altă epocă și intitulată metaforico-socialist «Când murgul zâmbeste»” [7, p. 40]. A. Moraru mizează pe singularitatea situațiilor și individualitatea eroilor, inclusiv pe comportamentul acestora, dar și pe limbajul pe care îl stăpânesc, pentru a magnetiza atenția cititorului, făcând personajele în felul acesta memorabile.

O altă eroină din narațiunile sale, Artemiza, este proiectată astfel: „Colega avea un bust de manechin, păr blond, ondulat, strâns cu grijă sub boneta imaculată, ochii albaștri radiau fericire, buzele vișinii și cărnose se fremătau voluptos” [7, p. 55]. În portretul acestui personaj feminin A. Moraru preia modelul falsei realități al manechinului, prototipul în care femeia secolului al XXI-lea tinde să se regăsească. Întregul portret ar contura formele exterioare, fiind de fapt și cele ce pot aprinde imaginația unui bărbat. Această imagine a femeii este preluată și popularizată intens în ultimele decenii, fapt pe care autorul îl însinuează cu un umor abundent. Mai mult decât atât, superlativizarea celor mai senzuale părți din corpul feminin impune mai degrabă o rea banalizare a acestora, decât un model impus în circulație de către autor în contextul realității cotidiene și reprezintă în cazul de față pretextul unei chestionări postmoderne a ceea ce constituie în chip prioritar femeia, în sensul ei canonic.

În proza scurtă a lui Anatol Moraru se insistă asupra fiecărui element al nuvelei integrat în conformitate cu semnificația fundamentală a vieții, în aspectele ei cotidiene, festive, comice, sublime, tragice sau optimiste. Elementul autobiografic introdus în textele sale are drept scop să ofere cititorului realitatea brută, lipsită de semnificații prestabilite. Cititorului îi revine oportunitatea de a participa cu propria interpretare la îmbogățirea câmpului semantic ale textului.

Referințe bibliografice

1. Grati Aliona. *Fenomenul literar postmodernist*, Chișinău, Garamond, 2011.
2. Șleahțișchi Maria. *Totul despre el...: Nou tratat de igienă de Anatol Moraru*. În: *Timpul*, 2004, 30 apr., p. 21.
3. Cărtărescu Mircea. *Postmodernismul românesc*, București, Humanitas, 1999.
4. Regman Cornel. *Despre „Cercul Literar” spre „Optzeciști”*, București, Cartea Românească, 1997.
5. Corcinschi Nina. *Puncte de vedere și voci*. În: Moraru Anatol, *Punct de vedere*, Iași, Editura Junimea, 2017.
6. Corcinschi Nina. *Soarele și păunul, Căutări de paradigmă*, Chișinău, Institutul de Filologie, 2013.
7. Moraru Anatol. *Nou tratat de igienă*, Chișinău, Editura Gunivas, 2002.